

Изази суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ на год. 4 ф.,
на по године 2 ф., на четврт
године 1 ф.За АУСТРО-УГАРСКУ БОС-
НИЈУ и ХЕРЦЕГОВИНУ на год.
6 ф., на по год. 3 ф., на четврт
године 1 ф. и 50 новч.За све остале земље годишње
30 фран. у злату, на по године
10 фран., на четврт год. 5. фран.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Преплата шаље се поштанском
упутницом непосредно админис-
трацији „Гл. Црног.“ на Цети-
ње, или отплатити новина
на коју драго пошту, а коме је
паричије, може се претплатити
код г. *Петра Рамадановића*, К. Ц.
агента у Котору, а у Србији код
г. *Мите Стајића* књижевара у Био-
град. Дописе се шаљу уред-
ништву. Рукописи се не враћају.
За огласе плаћа се: за сваку
ријеч или за број од пет плаћа-
ра по 8 новчића за први пут, а
за сваки даљи пут по 2 новч.

† Њ. В. УМБЕРТО I, КРАЉ ИТАЛИЈЕ

Цетиње, 18 јула.

Црна, ненадна вијест јучер нам стиже из Монзе, која ће тужно одјекнути од мора до Таре, унакрет Црне Горе, као што ће изазвати згражање и дубоко саучешће свега образова-нога свијета.

Савојски Дом, прослављен непрекидним самопожртвовањем и јуначким подвизима за народ италијански, којег је из гроба на нов живот ускрсно, у црно се завија, и с њим дом Петровић-Његоша, најближи му данас по сродничким везама, као што је вазда био по заједничким тежњама и по истовјетном великом позиву своје.

Убилачка рука одузела је живот Њ. В. Краљу Умберту, поносу јевропских престола, поштењаку од поштењака међу људима.

Италијански народ, који га је обожавао не само као унука Карла Алберта, који се очајнички вијнуо у неједнак бој са једном силном царевином, тек са увјерењем да ће се из кости погинулих за слободу народну родити осветник, тражећи сам смрт по бојном пољу, и не напавши је, положио круну на олтар отаџбине и с бојног поља у својевољно прогонство преко мора отишао; не само као сина Виктора Емануила, који је највишу жртву свог оца осветио, и његову мисао остварио, ослободивши од туђинца Италију, и ујединивши је; него и као личнога јунака у славном рату за то ослобођење и уједињење народно, и као узор Краља уставнога, и као оца народнога — тај тако усрећени народ неограниченим самопожртвовањем, постојаним напорима и пламењом љубави великодушних Савојаца, — гдјегод је који Италијанац, ком куга интернационализма није угасила народно осјећање, сузама благодарности благосиље успомену Умберта I и над њим мртвим заклиње се да ће се народна благодарност према Савојској Кући удвостручити у оданости и љубави народној према његовом сину, *Њ. В. Краљу Виктору Емануилу III.*

Нека се непријатељи младе краљевине не варају, да је убица Италијанац. Да је у њему било и искре италијанског осјећања, његова рука шћаше пацнути пред светом особом Краља Умберта; него је Краљ пао као жртва интернационализма и дивљачког анархизма, који је све народе западне Јевропе захватио; само што остали интернационалисти и анархисти теоришу, а италијаски њихове теорије извршују, јер гдје најмирисије цвијеће цвијета, ту су змије најотровније.

Интернационализам и анархизам, то је опће зло, које пријети јевропској култури, и њему ваља тражити изворе у тањтим писцима, који, не могући или не знајући даље на путу човје-чанског напретка, обарају све постојеће друштвене установе и резултате науке и искуства, убијајући вјеру у Бога и љубав према отаџбини.

Али је љубав италијанског народа према отаџбини горостасна, као што је неизмјерна жалост, која данас Италију притиска. То је елементарна сила, која је не само Италију препородила, него која ће, као негдашња ренесанса италијанска, из Италије сву Јевропу препородити по начелу народности.

Није у залуд Краљ Умберто, кад је Италија славила педесетогодишњицу италијанског устава, са висине Кампидоља у вјечноме Риму, славећи побједу начела народности у Италији, прогласио, да ово „*мударо право удара границе сваком народу*.“ Ово свечано саикционирање права вароџах на самостални живот са престола Савојског данас раскомадани и потлачени народи неће никад заборавити и дубоком благодарности клањаће се гробу Краља Умберта до потоњих нараштаја.

А ту ће бити први српски народ, којег Јадранско море спаја са народом италијанским, која нам је природна веза још у у пређашња доба добра доносила, као што свједочи наш

штампарски рад у најцрњим данима нашим, и негдашња дубровачка књижевност; и данашња Италија, кад се српски народ био дигао у последњем рату за своје ослобођење, пиљала је своје синове на наша бојишта, и на великим митинзима по својим главним градовима подијала глас за нашу свету ствар.

Али је Њ. В. Краљ Умберто лично са престола италијанског најсвечаније ту везу утврдио, кад је, одговарајући на адресу народног представништва, поводом вјенчања свога сина Престолонаследника Виктора Емануила са одивом Куће Петровић-Његоша, нашом Књагињом Јеленом, ове ријечи изговорио: „*Завјештај величине и цијелокупности отаџбине, што сам примио од мог великог оца, по предању се додаје у мојој породици, и мој син неће издати тај високи позив. И избор његове заручнице, која припада роду храбрих браниоца и бориоца за националну независност, открива душу његову. Моја кућа и она Црногорска значе ослобођење и независност.*“

Ове ријечи, или боље, овај чин Краља Умберта српска историја записаће златним словима.

За то Црна Гора, а с њом читав српски народ, данас дијели жалост италијанског народа, и српске сузе благодарности мијешају се са италијанским сузама над тако великим Пријатељем наше Владалачке Куће, Црне Горе и читавог српског народа.

Слава имену његовоме! А вјечни поштом плакенијој души његовој!

У сред велике народне жалости италијанског народа појављује се на Савојском престолу и велика утјега народна, Њ. В. В. Краљ Виктор Емануил III и Краљица Јелена, у топлој материнском загрљају Њ. В. Краљице-Матере Маргерите; које ће опет тјешити она безгранична љубав великодушног народа италијанског, која их је вазда окружавала и која ће се данас удвостручити.

У пламену најбољих жеља и најтоплих молитава италијанског народа за срећу и дуг живот младог Краља и Краљице пламте и наше најбоље жеље и најтоплије молитве.

Њ. В. Краљ Умберто родио се у Торину 14 марта г. 1844 из брака Краља Виктора Емануила II са Арцидукецом Мариом Аделајдом, сћером вицекраља ломбардског Ранијера; оженио се 22 априла 1868 у Торину са Принцезом Савојском Маргеритом, сћером Војводе од Ђенове, Принца Фердинанда и саксонске Принцезе Јелисавете; а узашао је на престо 11 јануара 1878 са прогласом у ком вели:

„Његов очински глас, који ће вазда одјекивати у мом срцу, налаже ми да савладам бол и показује ми моју дужност.“

„Ја ћу чувати насљество великих примјера, што ми је он оставио, оданости отаџбини, љубави пуне рада, и сваког грађанског напретка.“

„Италијани! Ваш први Краљ умро је! Његов насљедник показаће нам да установе не умиру!“

Ово обећање не може се лако разумјети, ако се не предочи млада Краљевина, тек сједињена из толико дотадашњих државица, са толиким цен-трима, особито са центром католичког свијета, који се и дандас нада, па и ради да поруши италијанско јединство, те да поврати свјетску власт Папи.

И то је обећање Краљ Умберто испунио, уздржавши јединство Италије и учврстивши га, неуморним радом и просвешћеним патриотизмом народног представништва, а нада све својом гвозденом енергијом и мудрој политиком. Мало по мало све по покрајине, које имају своја предања и своје амбиције, слијевају се у једну цијелину, па и сам се Ватикан разоружава, дајући му сву слободу и сву част, која га иде. То је био рад тихи, али големи и трајни, који ће се тек касније моћи казо треба оцијенити.

По италијанском уставу, „Краљ краљује а не влада“, али је Краљ чувар устава, и Краљ Умберто је то био, па кад је потребу увиђао, он је народ позивао, да избере нове своје преставнике, и између њих нове људе на владу позивао. Тако се развијао млади државни организам и учвршћивао новим државним радњама и установама, које су отварае пут опћем народном благостању. За ове посљедње двадесет година у Италији

се развио нов живот особито на пољу индустрије, којој прије ни трага није било, а данас се може такмичи са осталим западним народима. Тако, представљање јадног стања у Италији, треба приписати унутрашњим крајњим елементима, црним и црвеним, који налазе одјека код спољашњих непријатеља. Ко је путовао Италијом прије њеног уједињења, па ко данас њом путује, ваља да призна, да су ту основи велике и напредне државе.

Ал су за то требали огромни капитали, који су са старим дуговима присаједињених државица, тражили све више народне терете. Уз то је Италија морала умножавати своје ратне силе и на суку и на мору у одбрану свога јединства. И државне финансије као и уопште економно стање народно, које је било због силовитих државних терета и вањских односа јако посрнуло, одма се стало подизати, тек се Италија стала приближавати Француској и Русији.

За вријеме краљевања Умберта I истина није било ратова крвавих али је за све то вријеме трајао рат дипломатски, каквог још у историји свијета није бивало, који је све државе готове на оружју држао — и можда се млада краљевина, као зачетница општег јевропског политичког препорода, у то доба у највећој опасности налазила.

Краљ Умберто је испунио своје обћање, уздржавши не додирнуто насљедство свог великог оца, које је предао своме сину са отвореним новим путовим и новим видцима.

Рекли смо, да је Краљ Умберто показао своје јунаштво у рату за народно ослобођење.

Г. 1866 Италија је ратовала за ослобођење Млетака. Непријатељске силе превлађују код Кустоце. Али патриотско одушевље не попустило. Код Вилфранке Италијанци одликују се јуначки.

Аустријска коњица нагрће на један баталеон пјешадије, који се склопио у четворокут. Погинуле замјесују нови борци. Гњев непријатељски као да се разбија о какав бедем, пред којим се гомилају љешине аустријских коњаника. А то су храбри војници 49-те регименте, који бране свога генерала, заповједника дивизије, који јуначки хладнокрвно издаје наредбе и личним примјером потиче их на отпор. Четворокут одољјева и непријатељ се повлачи!

Онај генерал био је млади Принц Умберто Савојски, будући Краљ Италије.

Не мање јунаштво показује Краљ Умберто у несрећама народним, гдјегод пријети највиша опасност.

Г. 1883 страховити потрес срупио је Казамићолу. Краљ из Монзе лети нарочитим влаком на мјесто велике несреће, да лично надгледа спасавање, ко се још може спасти испод рупевина, и да утјешити уцвијељене.

Кад је стигао, он сам управља радом, и не пазећи на свој живот, излаже се на најопаснијим мјестима, и својим очинским гласом храбри војнике у спасавању несрећника, што се наоде још у животу.

За тим иде по боницама напуљским, да походи рањенике, тјешечи их, штедром руком раздајући обилату помоћ преосталим фамилијама.

Г. 1884 кољера бијесни у Напуљу. На стотине на дан помиру. Очајање је завладало. Свак је некога свога изгубио, сваки стрепи за живот свој и својих милих. Улице су опуштеле, гробна типина завладала у вазда веселом граду. Богати бјеже, нико нема да помогне, да утјешити.

Али ево Оца отаџбине. Он оставља своје миле, и долази неустрашим гдје влада смрт! Кад је болијест врхунац постигла Краљ Умберто је био у Напуљу, па полази бонике и сиромашке куће, и улијева поуздање.

Тај великодушни примјер и милошта Краљева више је помогла него знање медицинско.

Бечки „Кор. Биро“ послао нам је сљедеће телеграме:

Монза, 17 јула. — Краљ, који је синоћ присуствовао раздавању награда гимнастичког натјечаја, тек је ушао у кола са својим адјутантом, био је погођен са три зрна из револвера, и рањен у срце на 1½ ура умро је. Убица је ухваћен. Зове се Анђело Бреси. Принц Напуљски налази се у Пиреу, на повратку с пута.

Монза, 17 јула. — Убица се зове Гаetano Бреси, рођ. 1869, ткалац, изјављује се анархистом, долази из Америке, да нема саучесника, и да је извршио злочинство из мржње против монархичне установе.

Рим, 18 јула. — Депеше из свих градова и вароши италијанских говоре о манифестацијама опће дубоке жалости. Трговине затворене. Заставе свуда извјешене на по копља.

— Званично је публициран манифест, да је Краљ Виктор Емануил III. ушао на престо по својој дужности. Истиче неизмјерну бол све земље са големе несреће, која је насилно прекинула драгоцјене дане Краља Умберта. Манифест истиче врлине покојног Краља и завршује са тврдом вјером да ће узвишени Насљедник дјелима показати да установе не умиру. Сјутра у јутро војска ће положити заклетву вјерности Виктору Емануилу.

Монза, 19 јула. — Краљ полазећи са гимнастичког тркалишта био је најодушевљеније акламиран присутним мноштвом. Краљ је био ушао у кола и одпоздрављао, кад се убица приближио с десне стране кола и три хитца из револвера испалио. Једно је зрно погодило

у срце. Краљица је сву ноћ пребдила уз мртвог Краља. Мноштво је насрнуло на убицу, који је бацио револвер на земљу. Убицу је полиција једва могла спасти. Још су петиња затворена.

Рим, 19 јула. — Млади Краљ и Краљица јутрос су се искрцали у Ређо и уз акламације наставили су пут у Напуљ. По дворском церемонијалу путовање Величанстава из Ређа у Монзу сачуваће сасвим приватан карактер, власти неће излазити на станице. Јутрос војска све Италије положила је заклетву вјерности новом Краљу. Манифестације војске свуда најодушевљеније Савојској Кући. По свој Италији влада потпуна тишина. Убица говори инглески, француски и шпански. Његов је брат поручник артиљеријске регименте у Казерти. У Милану су њене личности затворене. Виктор Емануил доћи ће сјутра у Рим из Монзе. Држи се, да ће се сазвати намара. Погреб ће брзо бити у Риму у Пантеону. Између депеша саучешћа једна је од Ли-Хунг-Чанга. Изгледа да се потврђује да је убиство дјело завјере. Све околности говоре, да се Бреси дуго приправљао на злочин. Акт смрти Краљеве јутрос је састављен и Сарако је кренуо из Монзе пут Рима.

Рим, 19 јула. — Говори се да Бреси при испиту није искључио да је радио по мандату. Држи се да је злочинство одлучено у Патерсону. Неки Салваторе Квинтовали и Антонио Ланер, који су дошли из Америке са убицом, затворени су. Парламенат ће се по свој прилици сазвати у понедјелник, погреб по свој прилици у суботу.

Рим, 19 јула. — Парламенат сазват 6/8 (у понедјелник.)

Портоферајо, 20 јула. — Краљ је из Ређа управно Сараку депешу одобравајући мјере предузете, изјављујући повјерење кабинету.

Монза, 20 јула. — Величанства су синоћ приспјела. Сусрет Суверена са Краљицом-Матером био је дирљив.

Рим, 20 јула. — Листови дају велику важност уапшењу анархисте Ланера у Ивреји. Говори се да је Ланер био одлучио смрт Умбертову, коју, да атентат у Монзи није успио, шћаше нови атентат тражити, приликом доласка Краља Умберта у Ивреју.

Милан, 20 јула. — „Коријере дела Сера“ говори, да су претпоставке, да је злочинство посљедица завјере, многе и основане.

Цетиње, 19 јула

У понедјелник у 9 ура пред подне на Цетиње је стигла тужна вијест, и одма је на Двору истакнута застава у знак жалости, па на Дворцима Престолонаследника и Књаза Мирка, на Биљарди и на свима иностраним легацијама. Г. вој. Гавро Вукотић министар иностраних дјела је пошао да изјави дубоко саучешће у жалости г. маркизу Кастелбјанку, па су слиједили сви инострани дипломати, престевништво грађанства, официри и поједине особе непрестано до подна.

На 2 уре послје подна стигао је Њ. С. Књаз Мирко са Ловћена, куд је био изашао у недјељу вечер, и одма је посјетио италијанског посланика.

Њ. В. Господар примио је тужну вијест у Никшићу и одма је кренуо са Њ. С. Књазом Петром Карађорђевићем пут Цетиња, гдје је стигао у 6 сати, пред вечер, и одма је примио г. Маркиза Кастелбјанка.

Њ. В. В. Престолонаследник и Престолонаследница стигли су из Бара јучер у јутро, и Њ. В. Престолонаследник посјетио је италијанског посланика.

Књажевска влада управила је влади италијанској депешу дубоког саучешћа све Црне Горе у великој жалости Италије; тако исто цетињска општина римској.

На лицу свакоме на Цетињу види се туга и сваки проклиње и згражава се ужасног злочина...

Данас у 11 ура био је у катедралној цркви свечани парастос за упокој душе Њ. В. Краља Умберта. У цркви су били сви државни великодостојници и чланови дипломатског тијела у пуној парадној, као и велики број овдашње италијанске колонije, кад су дошла Њ. В. В. Господар и Књагиња Милена, Престолонаследник Књаз Данило и Књагиња Милица и Њ. В. С. С. Књаз Петар Карађорђевић, Књаз Мирко и Књагиња Кеенија са својом свитом. У просторијама око цркве били су официри, чиновништво и мноштво грађанства. Заупокојну службу извршило је цетињско свештенство, а црква је била у црнилу. На „Упокој господи“ и на „Вјечнаја памјат“ сваки се на кољена спустио и ово тужно појање са срцем пратио. Послје ове тужне црквене свечаности свештенство је одило да изрази своје саучешће у жалости италијанском посланику.

Данас је отпочела корота, која ће трајати на Двору шест недјеља; а сва министарства, Велики Суд, бригадири и официри стајаће војске, управитељи нахија, грађевине, вароши Цетиња, поште и телеграфа, санитета, окружни капетани короту ће носити четири недјеље.

Свечаности које су се приређивале идућег 15 августа четрдесетогодишњи јубилеј срећног владања Њ. В. Господара са освјећењем нове цркве, његове задужбине у Никшићу, обустављене су. Освјећење цркве биће на идући велики Госпојиндан тихо, и ограничиће се на саму црквену свечаност. А јубилеј четрдесетогодишњег владања Њ. В. Господара прославиће се у току године на Цетињу по програму, који ће у своје вријеме бити објелодањен.

Цетиње, 14 јула.

Највећа неизвјесност влада у китајском питању. Савезне војске зауевши Тјанчин послје три дана крвава боја, ту су се зауставиле, препирући се, којој држави да се даде врховна заповијед над тијем војскама, којој ли контрола над жељезницом, која спаја Тјанчин са Таку — питања неизбјежна, која ће се неизбјежно све озбиљнија појављивати, што се већ успјеси буду постигавали. Та неизбјежност лежи у самој цјели похода јевропског на далеки исток — цјели себичног користољубља. Та сама цјел разија Јевропејце у непријатељске таборе између себе — непријатељскије него што су табори јевропски и китајски. Ту једна држава више гледа, да која друга крупнији залагај не захвати, него ли да га сама захвати...

Па зауевши Тјанчин, куд ће даље *тако савезници*? На Пекин? Али и ако је близу Пекин, на простору до њега могу наћи мјеста стотине хиљада урођеника, који су се иза сна тргли, да бране своје светиње на свом огњишту. То је прво, а друго — у Пекину су министри јевропских држава са својим особљем и својом посадом — хоће ли се немилостиво жртвовати толико саогачаственика, ради спасења којих се тобож Јевропа подигла на Китај?

Све више излази на видјело, да у Китају један дух самообране дише, као што је сасвим природно. Нити је Цар погубљен, нити се Царица бјегством спасла, него их оно у Пекину, гдје падају указе. Па се појављује и Ли Хунг-Чанг, тај Висмарк китајски, као посредник између Јевропе и Китаја. Он није пошао у Пекин, као што се мислило, него стоји у Шангхају међу јевропским консулима, да с њима преговара. Али овај китајски државник не отвара врата јевропским прохтељима у Китају, не мисли уступати ни педља земље китајске, нити надокнађивати трошкове похода јевропског, ни штете јевропске, које је тај поход проузороковао. А Јевропа се дигла на Китај да шићари, а не да губи. Па каквих преговора може бити са Ли-Хун-Чангом?

Цар китајски се обраћао пресједнику француске републике Лубету, на инглеској Краљици за посредовање — али како ће „савезник“ посредовати између својих „савезника“ и Китаја? Обратио се и пресједнику Сједињених Држава — и гле издајника, он ставља на расположење китајском Цару добре услуге Америке, да се пријатељски споразум постигне. Тога још није било, да једна од држава изазвањих китајским насилљем узимље на себе улогу посредника између истих држава и азијатске државе, која се има на одговорност позвати! И у Јевропи се већ вика подигла на Америку на први глас о тој готовости на посредовање, па и не био истинит. Треба једнодушност свега свијета да се униште „Боксери“, па при диоби плујона свијетске ће се велесиле лако погодити против најсилније међу њима.

То је план „јевропски.“ Треба Русију уплести у китајски рат, треба је закрвити са њеним сусједом — па је главна сврха постигнута. Али се Јевропа преварила у том рачуну. Ми смо регистрирали гласове главних органа петроградских руског јавног мијења, који свједоче, да се у Петрограду добро прозарио тај план „савезнички.“ Нека руска војска у Манџурији заузда буштовнике, па ћемо видјети хоће ли и даље у том красном савезу бити. За то се и подиже гњевна вика на Америку услед првог гласа из Вашингтона, да би се Америка могла

неслагати са намјером Јевропе, да Китај савлада. па да њим располаже по својој вољи. Јер уз Америку и Русију нашла би се наравно и Француска — и онда се онај мајсторски план изјавио.

И ако се инглески парламенат сада занима на првом мјесту китајским питањем, не може да пренебрегне оно јужно-афричко, ма да му то мора бити досадно. При расправи о колонијалном прорачуну подигао се глас опозиције против Чемберленове политике у јужној Африци. Ту је Чемберлен опет стао тврдити, да је рат био неизбјежан, и да је праведан, ма да сав свијет дружије мисли. Он је говорио као да је рат већ свршен, да ће обје републике утјеловити, да ће војничку владавину у њима замијенити грађанском, и дати им аутономију, какву имају остале инглеске колоније. Дакле Чемберлен остаје при свом програму, који је развио у почетку рату, ма да га инглески успјеси послје десет мјесеца ратовања не морају задовољавати, и ма да Бурри успјешно настављају гверилу, која свједочи, да нијесу клонули духом, нити мисле одуставати тако брзо од тешке борбе за своју независност.

У знак протеста опозиција је предложила била, да се избрише извјесна свота из прорачуна, и за тај предлог пало је само 52 гласа прска и радикална, а либералци су се уздржали од гласовања, што значи, да ни они не могу одобрвати владину јужно-афричку политику.

Одиста се и сам Чемберлен каје у што је загазио, особито обзиром на китајско питање, у ком му не допушта оно јужно-афричко да прву улогу игра. Истина да Инглеска у Китају тура напријед Јапон против Русије, али док се не разбистри ситуација на далеком истоку, неће ни Јапон хитати да служи инглеским интересима. А озбиљна прашка „Политик“ један чланак о Китају с разлогом овако завршује: „Са евентуалним савлађењем устаника у Китају по свој прилици китајско питање ће бити ријешено, и онда иријеше *заплет, који ће бити тежи, него ли су ови садишњи*“

НАРОДНО ЗДРАВЉЕ.

Какав треба да је дом за умоболне.

Написао Д-р Ј. С. Кујачић.

(Свршетак.)

Павијон-систему морају састављати најмање двије зграде. Једна је из њих за бујне а друга за мирне болеснике. То је минимум, до кога се може свести та система, иначе она губи своје име и свој облик. То је управо почетак те системе, која иначе мора имати најмање 4 одјелите зграде, једна за бујне мушке, једна за бујне женске, друге двије за мирне болеснике мушке и женске. Кућа, или да је назовемо барака, за бујне мора бити одвојена од мирних болесника, т. ј. одјељења за њих, као што је мало прије речено, доста о великом баштом, простором дакле, који би их потпуно одвајао једне од других. Величина бараке за бујне треба, разумије се, да одговори потребама и мора бити прије свега подијељена на два главна дијела, један за мушку други за женску страну. Такој опшјој подјели куће најбоље ће одговорити облик бараке у виду слова П, гдје ће бити крила за саме болеснике а чело или мађукриље за разне административне потребе, као собе за службу, бану, собу за најпотребније ствари за дотичне болеснике и т. д. Собе или изолитари овдје треба да су разређене тако да оне заузму једну половину куће уздуж а другу широки и добро освјетљени ходник од 3 до 3½ метра ширине. У данашње вријеме су изолатори замијенили сва она страшна мучења, која се још и данас по гдје-гдје примјењују, али, разумије се, све с жељом, да се из несретног болесника петјера „сатана“ и тијем од зла излупи. Сва су та страшна средства дијечена дакле данас готово сасвијем изостављена у свијем модерним болницама и санаторијима за душевно-боне, и замијењена, како је мало час речено једним јединим затвором. Али ни тај затвор није тавница и у

њему чак ништа не напомиње на њу. Отприје су се метале на прозоре неких лудница гвоздене мреже, да смету болеснику, да не би скочио и утекао кроз прозор. И тога дана нема, јер не треба. Шта више практика и пажљиво лекарско посматрање доказали су, да је такав груби начин лијечења јако шкодљив. И тако све је данас сведено на цигли један затвор. Пошто су изолатори заузели тако важно мјесто у питању психотерапије, треба ће да се удесе по најстрожијим хигијенским захтјевима. Величина њихова требало би према томе да је така да садржи у себи не мање од 35 кубич. метара ваздуха, т. ј. количина, која је потребна за одраслог човјека у затвореном простору. Према тој цифри може се уредити, да је соба висока 4, дугачка 3½ и широка 2½ метра. То је потпуно доста за једно одрасло чељаде. На сваком изолатору има по један обични мјерни прозор, без каквих гвоздених мрежа и препрека, уопће без ичега, што би могло потјебати чак и здраву човјека, на тавницу. Мјесто тога се данас обично свуда ударају тако дебела стакла, која се не би могла разбити па и најјачим ударцем голе руке. Сем тога за већу сигурност се на такве прозоре ударају још двоструке раме и одижу се од земље бар 1½ метар, услед чега ће се болесник тешко моћи испети на прозор а још теже досећи са земље, да разбије руком стакло. У осталом такве мјере тешко да су потребне, кад се ударе на прозоре дебела и јака стакла, како сам имао прилику да видим у свијем лудницама, које сам посјећао и изучавао (Шарантон, Московска, Вечка и Женевова). У свим споменутим и чувеним заводима прозори су на изолаторима сасвијем обичне величине, као год и на другим собама и сва је разлика у дебљини прозорних стакала. У собама нема и не треба ништа осим кревета, који је утврђен на сред собе тако, да га болесник не може никуд с мјеста помоћи. Кревет треба да је на сред собе, да се не би болесник помоћу њега могао попети на прозор или зидове више себе измазати и пр. својим сопственим избадинама (екскрементима). Креветне аљине морају бити удешене и израђене из такве материје, да болесник није у стању никакве им штете учинити. Ето то је све покућство и намјештај, који се допушта у собе таках лица. У неким лудницама (у Московској клиници за душевно боне) видио сам још и суд, у који болесник, и ако не сваки, свршује своју нужду. По мишљењу покојног проф. С. С. Корсакова, ма како да је болесник у манияном и бујном стању, ипак се по неком свом животном инстинкту врло често сам навикне, да врши своју нужду у одређени за то суд, и да се на тај начин мање испражњују онака без икаквог реда и још мање једу своје екскременте и с њима се мажу и брљају. И услед тако важне појаве, покојник је вазда препоручивао, да се то ваза и свуда узме у обзир. Такав суд за испражњавање мора, да како, да је веома јак и тежак, да га болесник, па макар како он био снажан, не може ни разбити ни с мјеста маћи. Сама врата на изолаторима морају бити удешена према прозору у ходнику. На њима мора бити мали отвор, кроз који се може пазити, шта болесник ради унутра. Ти су прозорчићи у разним лудницама разни. У Шарантону су највећи од свију, које сам ја видео, они ће имати величину од два квадратна дециметра отприлике. У Москви су најмањи, и кроз њих се само може видјети кад се добро принесе глава вратима, а велики су само толико, да се кроз њих може с оба ока гледати. Разумије се и на једним и на другим прозорчићима су ударена стакла ради тога, да неби болесници могли, и пр. плувати на лице, које пази на њих унутра. — Тијем је приближно испуњено све, што спада и што је потребно за поједине изолаторе.

А сад да видимо, каква би требала да је барака за болеснике друге врсте, т. ј. оне, чија се болест одликује мирноћом свог карактера. Прије свега не треба да заборавимо, да је план те куће сложнији да на њега баш због тога обратимо мало повише пажње. Према процентном одношају болесника ово одјељење мора бити веће од бараке за бујне болеснике. Оно се, као и оно друго, мора прије свега подијелити на два главна и велика дијела, који ће одговарати подјели болесника на мушку и женску страну, јер по статистичким подацима болују од ове врсте болести готово поједнако и мушка и женска лица. Ради јешће и лакше подјеле најзгодније је подићи и ову кућу опет у облику слова П, гдје ће једно крило бити за мушке а друго за женске болеснике. У предњем и средњем дијелу се смјештају обично собе за опће и административне потребе. Таке су собе: соба за амбулантно прегледање нових болесника, болнична лабораторија, соба за водолечење, за лијечење електрицитетом и масажом, за књижицу, за најпотребнију апотеку болничну, собе за болничне слуге и др. Пошто така кућа треба да смјести у себи најмање 32 болесника (по павијон-системном правилу,

што је више, све је против захтјева хигијенске науке), т. ј. 16 мушких и 16 женских, то ће морати да има у сваком свом крилу по 4 собе, у којим ће лежати само по 4 болесника. Овакав број болесника, није тек онако узет, него има врло важну практично-хигијенску основу. Као што је познато, није с душевним, као с тјелесним болестима и болесницима, да се могу намјештати заједно, колико се и како се хоће, без особитих и штетних посљедица. Не овдје је сасвијем друго. Свуда се обично ради, колико је могуће, да се у једну собу намјесте болесници од истих или бар блиских по свом току и карактеру болести, да не би сувише реска разлика могла изазвати каквегод непријатне посљедице својим утјецајем на ток болести друге врсте. Доста се често дешавало, да се под утјецајем једне болести и њених особитих приступа (хистерични психози) измјени управо погорша ток друге болести, што је и изазвало оваку појделу.

Ако се узрачуна на сваког болесника по 32 кубич. метра ваздуха или простора у собама, то ће изаћи, да соба за 4 болесника не смије бити мања од 128 кубичних метара, али би најзгодније било да соба буде својом садржином од 132 кубична метра, т. ј. висина 4, дужина 6 и ширина 5½ метара. Таке ће тек собе моћи најбоље одговорити потпуним хигијенским захтјевима. Према томе разијеру соба, да како, да ће се уредити и опћа величина цијеле куће. И овом приликом, треба напоменути, да и овдје треба да се узме коридорна система саме куће, т. ј. све собе у кући морају бити уздуж с једне стране, а с друге широки ходник од 3½ метра. Што се тиче броја и величине прозора на овим собама, то их мора бити у свакој соби по два, и у исто вријеме према вратима на коридорној страни по један (тако је у Московској клиници). Дакле на кући ће бити прозора са стране соба два пута више него са стране ходника. На вратима од собе не треба никаквог прозорчића са стаклом а врата су обично великом отворена. Што се тиче намјештја у овим собама, то се он обично састоји из 4 кревета и 4 мала креветна орманчића, који служе за држање чаше или других потребних за болесника ствари, као лијекова, мокраћника и др. Осим тога не треба ништа више. Кад смо говорили о изолаторима и њиховом намјештају, било је речено, да кревет стоји на сред собе, овом пак приликом ћемо рећи, да кревети морају бити удаљени један од другог најмање по један метар, а од зидова са сваке стране најмање од 0.6 до 1 метра, обично се узима да је узглавље кревета удаљено од зида 0.6 метр. а страна 1 метр. Главни пролаз међу креветима, т. ј. међу њиховим нојним странама треба да је широк не мање од 2.8 метара. Ето, те је начин, којим би се по правилима морали вазда и свуда држати.

Што се тиче собе и просторија административних у опће, и тамо би требало, колико је могуће више, да се чувају и испуњавају хигијенске наредбе.

Ето то је укратко опћи план и начин грађења модерне болнице уопће и психиатричне санаторије напомен, док се у њу могу увести болесници. Даља хигијенска правила и сам начин живљења болесника биће предметом нашег даљег разговора у овом правцу.

НАРОДНА ПРИВРЕДА.

(Шет година рада Српске Банке.)

Загребачки „Приредник“ пише:

Данас кад ево пишемо, навршује се управет година, како је Српска Банка отпочела свој благотворни рад. Година 1895, а то је баш година у којој је Српска Банка основана, од епохалног је значаја за овоисторно Српство. У тој години ударен је широки основ нашем економском преокрету на боље. Здрава мисао: да је крајње вријеме да Срби своје ствари уређују једанпут на реалној основи, сами за себе, удруженом снагом, паметним разбором, без маштања, без кукања и нарицања, одјекнула је на све стране. Одушевљени родољуби похиташе у братско коло и Српска Банка брзо постаде дјелом уз огромно и неочекивано учешће српског народа. Поједини градови и мјеста натјечаху се који ће што више акција уплатити. Од 30.000 акција, које бјеху изијете на уписе, уплатано је 48.000. Ушљед тога конституирајућа главна скупштина Српске Банке, која је одржана фебруара 1895 године, установи једногласно, да капитал Српске Банке има бити састављен из 45.000 акција, па да би Банка могла отпочети свој рад, има се по свакој акцији уплатити најприје по 68 круна. Што се рекло није се порекло. Није прошло ни три мјесеца од ове знамените скупштине, а капитал од 3.060.000 круна био је већ потпуно на окупу. Привремени одбор заврши 20 јуна 1895 год у цуној части своју задаћу, уступивши истога дана судбину и послове Банке првом управном одбору изабраном на конституирајућој главној скупштини. На дан 20

јуна 1895 г. установи управни и надзорни одбор Српске Банке у заједнички одржаној сједници: да је капитал од 3,060,000 круна потпуно на окупу и да према томе има Српска Банка у име Божије отпочети свој рад са 1 јулом 1895 године.

И нека је Богу хвала и слава, данас досеље првих пет година, има Српска Банка поред свега капитала већ сада још и четврт милијуна резервног фонда. Данас Српска Банка управља поред свога капитала и резервног фонда још и са даљих 3,200 000 круна улога, које су јој појединци, српске црквене општине, српски народни фондови и разне друге српске фондације и српске штедише и улагачи на приклад предавали.

Она управља данас са преко 2,000.000 круна вриједности у разним државним и иним вриједносним папирима, који су јој на чување и руковање повјерени.

Име и фирма њезина позната је и уважена данас у свима главним градовима не само наше монархије, него и остале Јевропе и свуда се предусрета са цуно поште и повјерења.

Укупни, главним дијелом српски капитал, са којим Српска Банка данас већ управља, износи преко 10,000.000 круна и сав тај капитал данас српским привредним интересима служи.

Од оснивања Српске Банке створено је већ до сад неких двадесет нових српских новчаних завода.

Створен је Савез српских земљорадничких задруга и Централна каса српских привредних задруга.

Створено до сад око седамдесет српских земљорадничких задруга, које данас броје близу 1500 чланова, све самих одабраних српских домаћина. Ширење српских земљорадничких задруга живо је изазвало интересовање и у најширим слојевима српског народа о унапређењу привреде народне. Данас се ова животна питања и набору и на договору и у кући и на сајму много више и живље претресају, него што је то прије случај био. Много је овоме допринио и лист „Привредник“ који је баш у ту сврху и покренут. Ове корисне српске новине, са чисто привредним програмом, хватају све то дубље корјена баш у оним слојевима српског народа којима је највише и намијењен.

Од кад је Српске Банке, знатно је одскочио кредитни углед српских трговаца и привредника и тамо, гдје се прије са Србима мађијски поступало. Јер туђинци, кад су видјели шта Срби све могу и хоће, кад се сложе и кад се окупе, почели су српске трговце, и уопће српску кредитну способност, са свијем друкчије цијенити и уважавати.

Од како је Српске Банке, почели су и Срби, попут Чеха, да све то више окупају своје српске капитале у српске новчане заводе. Истина је, да српских капитала још милијунима лежи у несрпским заводима, али тога све мање сада бива, јер српски народ све боље прогледава. Многи су већ проникли да нам је уздање само у себе, и да ми од свега и заједнице са туђином ништа по себи корисно очекивати не можемо и не требамо.

Ето, ово данас све имамо а прије пет година свега тога није било.

А колико је од ово пошљедних година одскочио дух прегнућа и самопоуздања мало не свуда гдје Срби живе, то се не може ни просудити ни процијенити. Изајесно је сада, да Срби, који су прије само у успјех туђе најезде и превласт њену над нама вјеровали, који су тој најезди абучено главу приклонили били, који су само о српском застоју и назаку говорили стресоме брао и одлучно тај отровани прах са себе. Срби данас са свијем друкчије мисле, осјећају, аборе и говоре. Србин данас зна шта хоће, Србин се подиљајује.

Срби нијесу за пет ни за 10—20, па ни за 50 година посрнули, већ су постепено малаксавали, губили се и очајавали се предавали. Не може се, дакле, за пет година и једном, макар најбољом институцијом све поправити, али главно је ипак сад већ постигнуто: устављено је назадовање, преломљен је застој. Данас сви вјерују, да се не смије више назад, већ да се може и мора напријед. Сви Срби потежу опет своју снагу напријед, све вјерује у бољу будућност српску, сви виде да и српски спас и напредак лежи само у раду, поштењу и штедњи.

А што су заузимљиви људи око Банке и око свега народног посла за ово вријеме претрпјели од душманске и свакакове пакости, о томе не мислимо данас да говоримо, јер позитиван, обилан, поштен, успјешан рад побјеђује и савлађује све, па ће прије а послје и најцрњи и најглуши противник морати се поклонити и покорити.

Ми са своје стране видимо и вјерујемо да је и у нас Срба наступило доба озбиљног, стварног, трезвеног рада, а ново чило, многобројно радно кољено, које се и у нас из темеља опет подиже, осигураће Српству лијецу будућност.

ДОМАЋЕ ВЈЕСТИ

Цетиње, 19 јула

Из војног министарства.) Г. вој. Пламенац, наш ратни министар, данас се вратио из Васојевића, куд је био отишао, да прегледа нову барутану у Краљима. Васојевићи су дочекали г. војводу не само почастима, које га иду, него и правим одушевљењем народним. Из Андријевице смо добили допис о овом путу г. министра, који ћемо у идућем броју донијети.

РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

(Мислени аутомат. Теслин најновији проналазак.) Чувени наш електротехничар Никола Тесла, који сада живи у Америци, развио је у пошљедњем броју „Сentry Magazines“ план за једну нову справу, која ће бацити у засјенак најдирскије замисли Жила Верна. Вели да је пронашао ни мање ни више, него један аутомат, који ће се кретати у неку руку под импулсом разума и који ће бити у стању, да независно од икакве покретне снаге врши читав низ радња, као кад би их вршио по сопственом нагону. „Рат ће — вели Никола Тесла, од сада бити сведен на борбу између справа, јер ће тај аутомат бити у стању да врши ма какву било запонијест, која ће му се много раније издавати. Он ће моћи да разликује оно, што му ваља радити, од онога што не треба да предузима; да врши покушаје и да задржава утиске, који ће имати да дјелују на његове доцније радње.

Идеја за такав проналазак, који превлазила све што човјек може себи да замисли, вразе се већ одавна у Теслином мозгу, али се тек сада приближује своје остварењу.

Као објашњење тога мисленог аутомата, или справе која размишља, описује Тесла у чланку, у коме се налазе фотографски снимци, један свој ранији проналазак, упоређујући га с људским бићем, које безаних очију слуша што му се заповједи и које те заповјести прима слухом. Слук тога аутомата електрична је струја, која прима трептања, што их производи „електрични осцилатор“ који је Тесла пронашао. Та струја регулише, управља радње аутомата. Тај „електрични осцилатор“ пак, најјасније је доказ Теслиног ђенија. Помоћу осцилатора, производи Тесла оних дванаест милијуна волта, који за дуго вријеме напрезаху дивљење ученога свијета. Фотографским сликама свог чланка упознаје проналазач лајка са снагом те струје. На једној од тих слика види се, како из центрума осцилаторовог куља 65 стопа велики пламен, сличан вулканској ватри. И сам Тесла, који важи као најхладнокрвнији човјек, описује тај појав као један „чудноват електричан феномен, као буктећу ватру, која сагорјева ваздушни кисеоник.“ а један техничар, коме је Тесла показао један такав, но далеко мањи покушај, тврди, да је то био колико чудноват, толико и страхан призор.

Али Тесла спроводи без икакве опасности кроз своје тијело струју, која производи тај пламен. У осталом, он је у опште један од најдирскијих људи, јер нема ничега што он не би подвргао својим посматрањима.

Он у „Сentry“ чланку разлаже, како ће успјети да плодovitост земље ојача, да човјечју и сунчану снагу повиси на јачи ступањ, и да електричну силу црпи из природних извора. Тако вели, да ће се моћи израдити једна справа, која ће независно из своје околине бити у стању да црпи снагу као и човјечју створ, а пренос електричне снаге без спроводника и на већа одстојања, па чак и у вези с Марсом сматра као ствар скоре будућности.

Телеграми Бечког „Кор. Бира“.

ЦАРИГРАД, 15 јула. — Султан је овластио Мијатовића да честита Краљу вјеридбу.

БИОГРАД, 16 јула. — Вјеридба Краља Александра званично је извршена у присуству министара, пресједника скупштине, и дипломатскога тијела. У вечер је била бакљада.

ЦАРИГРАД, 16 јула. — Приликом удјенце руског посланика код Султана, Султан је протестирао против новинарских гласова непријатељских, да влада симпатизира са Китајцима, и изразио је топлу жељу, да побједе јевропско државе.

ПАРИЗ, 16 јула. — Дубе је потписао декрет, који ставља титуларне чланове ратног савјета под власт министра ратног. Генерал Негрие је постављен за члана вишег

савјета ратног, а Флорентин за војничког гувернера у Паризу на мјесто Брижера.

КОБУРГ, 18 јула. — Војвода Алфред Саксенкобург умро од парализе срца

ПЕТРОГРАД, 18 јула. — „Руска Телег. Агенција“ демонтира вијест да се Књаз Карађорђевић налази на граници Србије (!) и изјављује да се он налази на Цетињу са два сина.

БИОГРАД, 19 јула. — Руски Цар се примио кумства при вјенчању Краља Александра и овластио је Манзурова да га заступа. Вјенчање у нејдељу.

Догађаји у Китају.

БЕЧ, 15 јула. — „Пол. Кор.“ овлашћена је од јапонске легације, да изјави категорично, да Јапон не ставља никакав услов за своје судјеловање војничко у Китају.

ВАШИНГТОН, 15 јула. — Сједињене Државе одбиле су предлог китајске владе, да се успостави поход на Пекин, под условом да се јевропски министри допрате до Тјанчина.

БРЕМЕНХАВЕН, 15 јула. — Цар Вилхелм управљао је позив војсци, што креће пут Китаја, да освете Кетелера и много других јевропејаца.

БЕРЛИН, 15 јула. — У Тјанчин је дошао куријер, који је кренуо из Пекина 15/7, и каже, да се у Пекину војска Принца Чинга која се била са оном генерала Тунга, била разбијена, а иностранци да се бране.

ПАРИЗ, 16 јула. — Китајска легација добила је царски декрет од 24/7, да су јевропски министри живи и здрави и да су били снабђевени храном.

ЛОНДОН, 17 јула. — Плава књига односно Китаја, доноси да је Јапон настојао да добије увјерење, да његова акција неће бити противна Русији. Русија је одговорила, да се неће противити особито пошто ће она дјеловати у спораазуму са веле-силама.

ПЕТРОГРАД, 17 јула. — Мобилизиране су четири регименте Козака сибирских са главним штабом у Омск, и четири батаљона пјешадије са главним штабом у Чити.

ШАНГХАЈ, 17 јула. — У Хучау је 9 инглеских мисионера убијено. Јевропска поткрјепљена долазе у Шангхај.

БЕРЛИН, 18 јула. — Консулска депеша из Тјанчина доноси, да је стигло саопштење јапонског министра из Пекина, да се иностранци настављају бранити и да се надају, да ће се моћи држати до свршетка јула.

ЛОНДОН, 19 јула. — Стигла је депеша од Магдоналда из Пекина да од 16/7 Китајци не бомбардирају инглеско посланство. До сад су 62 мртва, толико рањена, други су живи здрави.

БЕРЛИН, 19 јула. — Из Чифу долази вијест, да су Руси заувели тврђаву Њутшванг.

БРИСЕЛ, 20 јула. — Из Шангхаја дошла је депеша да савезничке војске иду на Пекин и да ће уљести у Пекин до осам дана.

ТЈАНЧИН, 20 јула. — Једна депеша министра јапонског из Пекина вели да су легације до 22/7 биле здраве и да се још осам дана могу држати.

— Друга вијест из Пекина вели, да је изашао царски едикт, који наређује заштиту иностранца. По свој прилици савезна војска неће наћи отпора до зидова Пекина.

Англо-бурски рат.

ЛОНДОН, 16 јула. — Листови капски доноси, да је Девет изјавио готовост, да се преда, под условом,

да се његови људи могу повратити својим кућама слободно. Роберто био, тражећи предају безусловну.

ЛОНДОН, 17 јула. — Роберто телеграфира, да су Бури два пута нападали код питајје Влаквалте да су били одбијени. „Рајтер“ доноси да је Френч заузео Миделбург, а бригада Полекаре да је приспјела у Бругспруит.

ЛОНДОН, 18 јула. — Из Каптовна долази вијест од 30/7, да се у Фурнесбургу безусловно преда генерал Пренсло са 5000 Бура. (О је први пут да се чује ово име, и како је измишљен овај бурски генерал, тако ће бити измишљена и ова предаја. У.)

ОБЈАВА.

На основу ријешења Књ. Министарства Правде од 23. јуна 1900. г. бр. 997, Управа Централног Казненог Завода у Подгорици јавља, да ће на дан 23. јула ов. год. држати јавну лицитацију за лиферирање осуђеничке хране, и то за годину дана, т. ј. од 1. августа ове до закључно 31. јула идуће 1901. год. Ближа обавјештења могу се сазнати свакога дана у управиној канцеларији.

Овим се о наведеном доставља трговцима и подузимацима с тим, да сви они који би вољни били лицитирати, реченог дана буду тачно у 8 сати прије подна у Канцеларији ове Управе, гдје ће се лицитација држати.

Подузимац, коме се речена лиферирација уступи, дужан је положити кауцију од 100 наполеона било у готовом новцу, било у сигурној покретној или непокретној залози или сигурном јемству.

У Подгорици, 26 јуна 1900.

Број 176.

(4—4) КАНЦЕЛАРИЈА КАЗНЕН. ЗАВОДА

НАЗНАЊЕ поштованим путницима

Отворио сам гости-
ничарску радњу

„ХОТЕЛ ЕВРОПУ“

на Немањиној риви
Хотел је првог реда
реновиран; скопчан са
телефоном, собе уредне
и провидне, кујна из-
врсна, послуга брза и
тачна, цијене умјерене
за многобројну посјету
препоручује се,

Подгорица, 1 Јула 1900.

С поштовањем
Јован Голубовић
гостионичар

Број 56 (2—3)
47